НАЦИОНАЛНИ ПАЗАРИ И МЕХАНИЗМИ ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА ОРГАНИЗИРАНАТА ПРЕСТЪПНОСТ

Развитието на организираната престъпност в България е изключително сложен социално-икономически процес, свързан с радикалните промени в обществото, преразпределянето на националното богатство и с възникването на „сива” и „черна” икономика, паралелно с легалната. Глобалните улесняващи фактори за развитието на организираната престъпност, които пряко влияят на нейните съвременни характеристики са: глобализацията в световен мащаб, увеличаване свободата на движението на стоки, услуги, капитали и хора, съществуването на външни граници на ЕС, новите технологии - Интернет, електронно банкиране, е-търговия и комуникационни системи. Активността на организираната престъпност е с динамичен характер. Организира или симулира бизнес, гъвкава е по отношение на променящите се криминални пазари и се възползва от незаконното търсене и предлагане на стоки и услуги - от наркотици и оръжие, до цигари без бандерол и пране на пари.

Нелегалните пазари в страната са динамични и се обуславят предимно от социално-икономически и политически фактори. Като най-сериозни следва да се отбележат : трафик на хора, контрабанда на стоки, трафик на наркотични вещества, финансови престъпления с ЕПИ, киберпрестъпност, в частност детската порнография, пране на пари. Големината на нелегалните пазари очертава какъв е потенциалът на българската организирана престъпност.

По време на икономическата и финансова криза много криминални пазари се разшириха, организираната престъпност успешно се приспособи към новите реалности и продължи да търси възможности за допълнителна експанзия. Острият недостиг на ликвидност в международния финансов сектор по време на световната икономическа криза спомогна организираната престъпност значително да увеличи финансовите си средства. Изпирането на пари отбеляза ръст, в частност лихварството. Кризата повиши търсенето на евтини стоки и по този начин допринесе за разрастване на печелившия криминален пазар на фалшиви и контрабандно внесени, но необложени с данъци стоки. С разширяването на електронната

търговия и електронното банкиране се увеличиха престъпленията, извършвани по мрежови и електронен път - кражба на лични данни, номера на електронни платежни банкови карти, данни за състоянието на банкови сметки и друга поверителна информация за търговски компании и лица, и последващото им използване за финансови злоупотреби. Престъпленията в сферата на електронните банкови услуги притежават редица особености, които ги определят като специфичен, а в някои отношения и качествено различен вид престъпно деяние във финансовата сфера. Те са особено доходоносни, тъй като предмет на посегателство са парични средства от банкови авоари, предназначени за теглене на пари в брой. Поради това "печалбите" от тези престъпни деяния могат да бъдат огромни, при това реализирани за кратко време. Ако преди тази престъпна ниша беше приоритет за хора с високи компютърни умения, сега към нея се насочват автокрадци, наркодилъри и хора от най-ниското ниво на криминалния контингент. Печалбата е лесна и бърза, рискът е малък, наказанията - леки.

Същевременно негативно влияние се наблюдава на пазара за секс услуги, който значително се сви в сравнение с предходните години. Това доведе до нарастване на трафика и проституцията в чужбина, както и засиленото използване на интернет за набиране на клиенти и склоняване на момичета към проституция.

През периода на икономическа стагнация на наркопазара са забеляза намаляване на трафика на хероин, въпреки че това остава основния наркотик, трафикиран през страната. Все повече криминално не проявени българи биват наемани за куриери (гълтачи или мулета) или транспортьори. Това се обяснява със социалния и икономически статус, безработицата, ниската образованост, глобалната икономическа криза, както и стремежи към бърза печалба.

Социално-икономическата и финансова криза се отрази и на пазара с антики. Част от населението, от определени региони на страната, се преквалифицира от традиционно изявена иманярска активност, в „копачи" на най-ниско ниво, като единствен вариант за прехрана. Латентният характер на тази престъпност и липсата на преки „жертви" допълнително затруднява работата по предотвратяване и пресичане на престъпната дейност.

Изключително динамична и прогресираща в последните години е престъпната дейност срещу митническия режим. В условията на криза организираната престъпност и сивият сектор активно търсят лесни за реализация стоки и услуги, с цел натрупване на бърз финансов ресурс, което ги насочва към контрабанда на бързооборотни и акцизни стоки.

Симбиозата между „сивата" и легалната икономика е от изключително значение за функционирането на криминалните структури. Често криминалните дейности са невъзможни без дейностите в „сивата" икономика. Освен това легализацията на печалбите от престъпна дейност и участието в легалната икономика чрез бизнес структури са типични характеристики за всяка по-голяма престъпна група.

Финансирането на организираната престъпност е характерно за всички криминални пазари. Без значение дали престъпните групи действат изцяло незаконно или се конкурират с легални икономически субекти, настъпва момент на финансови ограничения, както във всеки друг легален бизнес. Тези ограничения са резултат на различини обстоятелства като навлизане на нови пазари, разширяване обхвата на дейността, покриване на извънредни разходи и др. Капиталът в рамките на криминалните пазари се генерира лесно тъм, където има голям потенциал за печеливша дейност с минимален риск. От съществено значение при генериране на финансов капитал е социалния фактор - контактите и завоюваната репутация. Колкото по-голям е рискът за дадена престъпна дейност, толкова по-важна е ролята на социалния фактор. Бизнес успехът, в рамките на престъпните пазари, не се изразява единствено в натрупването на финансов капитал. Престъпните лидери от високите нива зависят от поддържането на корупционни отношения с държавни служители, без чието участие не биха могли да упражняват дейността си в такива размери, т.е. корупционните връзки са вид социален копитал. Според последни изследвания сивата икономика и корупцията са в тясна обвързаност помежду си. Установени са случаи на корупционно влияние за улесняване на постигане на целите на организираната престъпност. Обикновено се въздейства корупционно върху длъжностни лица, на които са поверени разпоредителни и контролни функции по отношение на имущество, средства или от тяхното действие или бездействие зависи осъществяването на престъпното намерение. Забелязва се стремеж към създаване на схеми, в които длъжностните лица, попаднали в корупционна зависимост от престъпни групи се поставят в

тяхна услуга и по този начин създават условия за повтаряемост на схемата и мултиплициране на вредоносния резултат. Възможността за многоактната експлоатация на такава схема, дава възможност и за "продаване" на "корупционната услуга" чрез включването на посредници по веригата.

Основна форма на финансирането на престъпните дейности е реинвестирането на криминалните приходи. Престъпните структури с готовност влагат средства и в други обещаващи и по-доходоносни дейности, които могат да донесат по-високи, без рискови и бързи пичалби. Например приходи, придобити от трафик на наркотични вещества се реинвестират в контрабанда на акцизни стоки без бандерол. Други форми, по- рядко прилагани във финансирането са колективните инвестиционни схеми и заемането на капитал от други структури.

Освен криминалното финансиране, легитимните източници на капитал също играят важна роля. В този случай се използват понятията *„обратно изпиране на пари"* - легалните фондове се трансформират в пари в брой или се прехвърлят в сметки на редица компании с цел прикриване на техния източник.Основната цел е прикриване на връзката между източника на финансовите средства и конкретната криминална дейност. Класическото *„пране на пари"* - цели напълно да се легализират приходите от дадена престъпна дейност, което да предотврати евентуалното им отнемане в полза на държавата.

Приходите, които се генерират от различни схеми за избягване и укриване на данъчни задължения, са ключов източник за финансиране на организираната престъпност. Големият дял на сивата икономика способства за по-лесното финансиране на престъпността. Недекларираните доходи могат лесно да се инвестират в незаконни дейности без да се налага тяхното „изпиране".

Легалната финансова система все по-често се използва при разплащането в рамките на престъпните пазари. Докато при „по-дребните" групи се използват предимно плащания в брой, то при големите криминални структури се забелязва увеличение на разплащания чрез легалните системи - банкови трансфери, виртуални платформи и др. Най-често се използват подставени лица и фиктивни фирми за прикриване източника и характера на транзакциите. Типични примери са организираните ДДС измами, при част от които има реално закупуване на

стоки и услуги, за които се заплаща предимно по банков път, така също и търговията с акцизни стоки, произведени легално и закупуването на необработен тютюн, влаган в производство на тютюневи изделия за нелегалния пазар.

В заключение, като цяло силите и средствата на правоохранителните органи са насочени основно към разкриване на приходите от криминалните дейности и свързаните с това транзакции, докато транзакциите, свързани с депозиране на средства с цел финансиране на криминални дейности са леко пренебрегнати. На тази основа следва да се предвидят по-ефективни методи и способи за системно събиране на финансова информация относно организирани престъпни групи чрез събиране на данни за финансови потоци, инвестиции, разходи, печалби с цел оказване на по-ефективна превенция и разследване на престъпната дейност. Необходимо е засилване на публично-частното партньорство, включително и с гражданското общество. В сътрудничество с неправителствени организации и изследователски структури следва да се реализират проекти за проучване и оценка на състоянието и тенденциите в организираната престъпност и черните пазари; правоприлагането в граничните райони по външните граници на ЕС; сивата икономика в строителството и търговията с недвижими имоти като източник на корупционни практики и механизъм за пране на пари. С цел намаляване на размера и възможностите на сивата икономика е необходимо и засилване на капацитета на правоохранителните органи и мултидисциплинарен подход при оценка на риска.